

**Міністерство освіти і науки України
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького**

Навчально-науковий інститут соціально-педагогічної та мистецької освіти

Кафедра початкової освіти

**ПРОГРАМА
КОМПЛЕКСНОГО ЕКЗАМЕНУ З ОСНОВ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм навчання

Рівень вищої освіти: **перший (бакалаврський)**

Ступінь вищої освіти: **бакалавр**

Галузь знань: 01 Освіта / Педагогіка

Спеціальність: **013 Початкова освіта**

Освітньо-професійна програма: **Початкова освіта. Інклюзивна освіта**

ЗАТВЕРДЖЕНО ВЧЕНОЮ РАДОЮ ННІ СПМО

Голова Вченої ради ННІ СПМО

 Федорова О.В.

(протокол № 7 від 17.03.2021 р.)

Мелітополь – 2021 р.

Програма комплексного екзамену з основ інклюзивної освіти / Укладачі: Ю.М.Шевченко, В.В.Чорна, Ю.О.Саєнко, Т.В.Фефілова. Мелітополь, МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2020. 21 с.

Рецензенти:

Дмитрієва І.В., д-р пед. наук, професор, завідувач кафедри технологій спеціальної та інклюзивної освіти Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ)

Барбашова І.А., д-р пед. наук, доцент кафедри педагогіки Бердянського державного педагогічного університету (м. Бердянськ)

Затверджено на засіданні кафедри початкової освіти
(протокол №8 від 18 лютого 2021 року).

Ухвалено на засіданні навчально-методичної комісії ННІ СПМО
(протокол №6 від 24 лютого 2021 р.)

Пояснювальна записка

На сучасному етапі розвитку освітньої системи в Україні активного впровадження набуває інтегрування дітей з порушеннями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір, що зумовлює суттєве оновлення змісту, організаційних форм і технологій навчання, виховання і розвитку цієї категорії дітей, забезпечення їм психолого-педагогічного та соціального супроводу в освітньому просторі загальноосвітніх навчальних закладів.

Поширення ідей інклюзії кардинально й незворотно змінюють освітній простір, відкриваючи широкі можливості для осіб з особливими потребами (як з порушеннями розвитку, меншин, обдарованих та ін.). Українська освіта вже увійшла в цей еволюційний етап впровадження інклюзивної практики, тож разом з іншими країнами постала перед проблемами періоду модернізації галузі.

Сучасний стан вітчизняної системи освіти осіб з особливими потребами характеризується як поступально-еволюційний, а водночас такий, що потребує суттєвої модернізації, зокрема, утвердження парадигми її розвитку на ґрунті синтезу науково-педагогічних знань, сучасних психолого-педагогічних концепцій та історичного досвіду (як вітчизняного так і зарубіжного).

Інклюзивна освіта понад 20 років є вибором для багатьох країн, включаючи Україну. Ґрунтова освітянська база важлива для будь-якого школяра. Освіта готує дітей з особливими потребами стати продуктивними членами суспільства. Зростає кількість учнів, які, відвідуючи школу, шукають можливості для продовження освіти. На сучасному етапі соціально-політичного розвитку України відкрилися нові перспективи змін у системі спеціальної освіти, пов'язані з новим ставленням до дітей з особливими потребами, з вирішенням питань щодо їх соціалізації та інтеграції в суспільство.

Але інклюзивна освіта потребує змін на всіх рівнях освіти, оскільки це особлива система навчання, яка охоплює різноманітний учнів і диференціює освітній процес, зважаючи на потреби дітей усіх груп та категорій.

Складання комплексного екзамену з основ інклюзивної освіти здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта – завершальний етап у підготовці здобувачів вищої освіти. Іспит є системою запитань та завдань, які дають можливість оцінити готовність випускників до професійної діяльності.

Програму випускного іспиту розроблено з урахуванням теоретичних знань та практичних вмінь майбутніх фахівців початкової освіти. Вона має не тільки забезпечити єдність вимог і необхідний рівень проведення державного іспиту, а й допомогти здобувачам зосередити увагу на повторенні та систематизації раніше вивченого матеріалу з найважливіших питань, що винесені на екзамен.

Основна мета вивчення освітніх компонент інклюзивної освіти – підготовка кваліфікованих спеціалістів – вчителів початкових класів, асистентів учителя закладу загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням.

Завданням комплексного випускового іспиту є:

- перевірка рівня професійно-педагогічної готовності здобувачів вищої освіти до виконання своїх професійних обов'язків;
- оволодіння основами роботи з дітьми з особливими потребами в освітньому середовищі;
- формування загальних і фахових компетентностей;
- формування професійно-педагогічної позиції, потреби у самовдосконаленні;
- формування освіченої, творчої особистості майбутнього педагога, асистента вчителя, здатного створити комфортне середовище в закладі загальної середньої освіти.

Компетентності (за освітньою програмою):

Загальні компетентності

ЗК 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 4. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово у професійній діяльності.

ЗК 7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 9. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 11. Здатність працювати в команді.

Фахові компетентності

ФК 2. Здатність працювати з інформацією і знаннями з методик та інноваційних технологій в галузі початкової освіти

ФК 4. Здатність здійснювати навчання та виховання учнів відповідно до психолого-педагогічних закономірностей і принципів організації сучасного освітнього простору (в т.ч. інклюзивного простору)

ФК 5. Здатність визначати зміст, основні форми та методи навчально-виховної роботи.

ФК 12. Здатність до моделювання уроків за різними навчальними технологіями, використання сучасних методів і методичних прийомів навчання на уроках у початкових класах.

ФК 13. Здатність планувати, аналізувати і проводити навчально-виховну діяльність, спрямовану на розвиток особистості в початкових закладах освіти.

ФК 15. Здатність користуватися науковою, навчально-методичною та довідковою літературою з актуальних питань сучасної початкової школи.

ФК 18. Здатність до організації та проведення педагогічної діагностики учня

ФК 19. Здатність до здійснення освітнього процесу

ФК 20. Здатність до використання в освітньому процесі системи теоретичних знань з освітніх галузей, визначених Державним стандартом початкової освіти

ФК 21. Здатність до використання у освітньому процесі методик навчання освітніх галузей, визначених Державним стандартом початкової освіти в інклюзивному класі

ФК 25. Здатність до врахування при створенні освітнього середовища індивідуальних потреб учнів, в тому числі обдарованих дітей, дітей, які мають особливі освітні потреби

Програмні результати навчання

ПРН 1. Наполегливо досягати поставленої мети, прагнути до постійної та систематичної роботи, спрямованої на вдосконалення професійно-педагогічної майстерності та якісно виконувати роботу у професійній сфері.

ПРН 2. Грамотно висловлюватися в усній та писемній формі, використовувати мову професійного спілкування, пояснювати й характеризувати факти і явища державною мовою.

ПРН 3. Грамотно розробляти матеріали занять та їх викладати відповідно до вимог початкової школи.

ПРН 4. Використовувати новітні освітні технології, програмне забезпечення й сучасні технічні засоби навчання.

ПРН 9. Використовувати відповідні наукові дослідження та застосовувати дослідницькі професійні навички в професійно-педагогічній діяльності.

ПРН 10. Користуватися сучасними педагогічними технологіями при підготовці і проведенні навчально-виховного процесу початкової школи.

ПРН 11. Демонструвати вміння креативно вирішувати проблеми та приймати інноваційні рішення, мислити та застосовувати творчі здібності до формування принципово нових ідей.

ПРН 16. Володіти новими інноваційними технологіями у професійній сфері.

ПРН 17. Здатність застосовувати сучасні підходи до навчання, розвитку, виховання й соціалізації учнів під час планування освітнього процесу

ПРН 19. Проектувати програми спільної діяльності учня й учителя на уроках у початковій школі в умовах упровадження нових педагогічних технологій.

ПРН 22. Використання сучасних методів і методичних прийомів навчання на уроках у початкових класах.

ПРН 24. Здатність до організації освітнього процесу з використанням сучасних педагогічних технологій інклюзивної освіти.

ПРН 27. Реалізовувати сучасні методики навчання освітніх галузей, передбачених Державним стандартом початкової освіти, під час проектування уроку в інклюзивних класах

Здобувачі вищої освіти повинні знати:

- специфіку освітніх компонент, їх роль в системі інклюзивної освіти;
- історія розвитку зарубіжної та вітчизняної інклюзивної освіти;
- умови психолого-педагогічного супроводу дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах інклюзивної школи;
- основні принципи діяльності інклюзивної школи;
- особливості інклюзивного навчання в початковій школі;
- систему оцінювання в інклюзивному класі;
- сутність процесів адаптації та модифікації навчального середовища, явища, процесу, результату тощо;
- специфіку роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Здобувачі вищої освіти повинні вміти:

- складати плани-конспекти уроків, враховуючи особливості дітей з ООП;
- застосовувати знання та вміння, отримані в ЗВО, у своїй професійній діяльності;
- встановлювати контакт з дітьми класу;
- бути толерантними до всіх учнів, попереджати конфлікти, знаходити найефективніші шляхи вирішення проблем;
- створювати у класі «ситуацію успіху», атмосферу взаємодопомоги, довіри, співпраці, поважати гідність кожної дитини;
- реалізовувати принцип диференційованого підходу;
- упроваджувати інтерактивні технології навчання у роботу з дітьми з ООП.

Критерії оцінювання

Здобувач вищої освіти повинен продемонструвати володіння професійними компетенціями у практичній, науково-дослідній, організаційно-управлінській діяльності; повинен надати інтегративну відповідь, актуалізувати знання, отримані при вивченні різних освітніх компонентів, а також показати вміння у вирішенні практичних завдань в галузі інклюзивної освіти.

Програма комплексного екзамену з основ інклюзивної освіти складає зміст освітніх компонентів ОП Початкова освіти. Інклюзивна освіта.

В ході екзамену здобувачі мають показати рівень сформованості категоріально-понятійного апарату з інклюзії, рівень володіння теоретичними знаннями, сформованими загальними та фаховими компетентностями у процесі вивчення базових освітніх компонентів.

Викладачами кафедри початкової освіти підготовлено теоретичні питання та тестові завдання на основі програми комплексного іспиту з основ інклюзивної освіти, які охоплюють основний зміст освітніх компонентів. Іспит проводиться в письмовій формі. Запропоновані завдання кожного білету містять по два теоретичних питання

на компетентнісній основі, спрямованих на перевірку рівня професійних знань та фахових умінь та 50 тестів.

Для визначення рівня досягнень здобувачів вищої освіти бали виставляються з розрахунку таких показників: по 25 балів за відповіді на теоретичні питання та 50 балів за виконання тестових завдань.

Теоретичні питання оцінюються:

1-5 балів ставиться, якщо відповідь фрагментарна на рівні елементарного відтворення окремих фактів, об'єктів; з грубими помилками, відсутнє розуміння основної суті питання, узагальнення.

6-10 балів ставиться за відповідь, в якій у відповіді відтворюються основні положення навчального матеріалу на рівні запам'ятовування без достатнього розуміння; студент у цілому володіє суттю питання, виявляє знання навчальної літератури, намагається аналізувати факти й події, робити висновки але іноді припускається грубих помилок.

11-15 балів ставиться за відповідь, з якої видно оволодіння загальним понятійним апаратом, орієнтування в теоретичному матеріалі навчального предмета, але при розкритті основних питань допускаються суттєві помилки: немає визначень, правил, відсутні приклади на підтвердження викладеної теорії або відповідь неповна, нелогічна.

16-20 балів ставиться за розкриття основних питань, де відтворюється значна частина навчального матеріалу, але не скрізь наводяться приклади до них, має місце деяка їх необґрунтованість; матеріал викладено в певній логічній послідовності, що говорить про вільне володіння лекційним і практичним матеріалом, але при цьому виявлено дві-три несуттєві помилки; можлива присутність деяких недоліків у вигляді технічних помилок та описок.

20-25 балів виставляється, якщо основні питання розкриті на високому теоретичному і практичному рівнях та у повному обсязі, видно орієнтування в матеріалі, наводяться приклади; якість відповідей свідчить про вільне володіння матеріалом лекційних і практичних занять, а також про ознайомлення з додатковим матеріалом з навчальної дисципліни; є особиста точка зору, аргументована і підкріплена науковими теоріями; можлива присутність деяких недоліків у вигляді описок.

Градація оцінок за національною шкалою наступна: «відмінно» – 100-90 балів; «добре» – 89-74 бали; «задовільно» – 73-60 балів; «незадовільно» – нижче 60 балів. Така градація дає можливість об'єктивно оцінити відповідь студентів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	відмінно
82 – 89	B	добре
74 – 81	C	
64 – 73	D	задовільно
60 – 63	E	
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Програми освітніх компонент, які виносяться на комплексний іспит з основ інклюзивної освіти

1. ПСИХОЛОГІЯ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Тема 1. Загальні питання психології осіб з особливими потребами

Предмет і завдання спеціальної психології. Методи та принципи дослідження у спеціальній психології. Поняття «дитина з порушеннями психофізичного розвитку». Класифікація порушень психофізичного розвитку. Складові спеціальної психології. Порушення розвитку та його структура. Структура порушення при різних дизонтогенезах. Загальні та специфічні закономірності розвитку особи з психофізичними порушеннями. Специфічні закономірності розвитку при різних дизонтогенезах. Чинники психічного розвитку дитини та параметри дизонтогенезу. Основні категорії спеціальної психології. З історії становлення спеціальної психології.

Тема 2. Загальні питання психології дитини з порушеннями інтелектуального розвитку.

Характеристика порушень інтелектуального розвитку. Психологічні особливості розвивально-корекційної роботи з дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку. Участь психолога у корекційно-розвивальній роботі спеціальної школи.

Психологічна характеристика та корекція особистості учня з порушеннями інтелектуального розвитку.

Поняття про особистість та її структуру. Потребово-мотиваційна сфера та інтереси в школярів з порушеннями інтелектуального розвитку. «Я-концепція» у школярів з порушеннями інтелектуального розвитку. Корекція недоліків особистісного розвитку учнів допоміжної школи. Особливості емоційної сфери у школярів з порушеннями інтелектуального розвитку. Особливості волі у школярів з порушеннями інтелектуального розвитку. Формування характеру у школярів з порушеннями інтелектуального розвитку.

Тема 3. Особливості психічного розвитку осіб з порушенням слуху.

Причини порушення слуху, їх діагностика в медичній реабілітації. Психологічні особливості осіб з порушеннями слуху та їх класифікація.

Тема 4. Психологічні особливості розвитку особистості при глибоких порушеннях зору.

Класифікація осіб з порушеннями зору, її значення для корекційно-реабілітаційної практики. Психологічні особливості пізнавальної діяльності сліпих та слабозорих учнів.

Тема 5. Психологічні особливості розвитку особистості при тяжких порушеннях мовлення.

Анатомо-фізіологічні механізми мовлення і основні закономірності його розвитку у дитини. Клініко-педагогічна та психолого-педагогічна класифікації мовленнєвих порушень (загальна характеристика). Особливості пізнавальної діяльності дітей із порушеннями мовлення.

Тема 6. Психологічні особливості розвитку особистості при порушеннях рухової сфери.

Діти з порушеннями опорно-рухового апарату та моторного розвитку. Дитячий церебральний параліч (ДЦП), його основні прояви. Корекційна робота при ДЦП.

Тема 7. Загальна характеристика дітей з ЗПР.

Особливості розвитку психічних процесів. Особливості особистості дітей з затримкою психічного розвитку. Особливості розвитку особистості молодшого школяра із затримкою психічного розвитку. Діагностика затримки психічного розвитку. Методи дослідження дітей з затримкою психічного розвитку. Особливості корекційної роботи з дітьми, які мають затримку психічного розвитку. Принципи корекційної роботи.

Тема 8. Діти з синдромом аутизму й аутистичних рис особистості.

Особиста аутистична психічна реальність та її феноменологія. Психологічна корекція і розвиток особистості як чинники соціальної адаптації та інтеграції аутистичних дітей. Спеціальне навчання й виховання – стратегія і тактика подолання аутистичних розладів у дітей. Сутність професійної діяльності спеціального (практичного психолога) та корекційного педагогів у роботі з аутистичними дітьми. Особливості сімейного виховання аутистичних дітей. Особистісні напрямки розвитку дітей зі спектром аутистичних порушень: сучасні українські реалії.

Тема 9. Комплексні порушення психофізичного розвитку дітей.

Класифікація комплексних порушень психофізичного розвитку дітей. Специфічні особливості психофізичного розвитку дітей з комплексними порушеннями опорно-рухового апарату, інтелекту та зору.

2. ОСНОВИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Тема 1. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою

Історичне підґрунтя інклюзивної освіти. Соціальна та медична моделі порушень. Визначення понять «інклюзія», «інтеграція», «порушення психофізичного розвитку», «особливі потреби» та ін.

Тема 2. Інклюзія – стратегія міжнародного законодавства

Українське освітнє законодавство та нормативно-правові акти в галузі спеціальної та інклюзивної освіти. Міжнародна політика і законодавча база інклюзивної освіти. Саламанська декларація та документи ООН і ЮНЕСКО.

Тема 3. Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі

Характеристика спеціальної освіти в Україні. Особливості впровадження інклюзивного навчання в Україні, ресурсні можливості спеціальної освіти.

Тема 4. Основні принципи інклюзивного навчання

Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі. Характеристика спеціальної освіти в Україні. Особливості впровадження інклюзивного навчання в Україні, ресурсні можливості спеціальної освіти.

Тема 5. Передумови для забезпечення успішної інклюзії. Педагоги як провідники змін. Інтеграція та інклюзія. Ефективність впровадження інклюзії у школі. Передумови успішної розбудови інклюзивного середовища. Інклюзивні школи – ефективні школи. Роль педагога у впровадженні інклюзивної освіти

Тема 6. Корекційно-розвивальна робота як складова інклюзивного навчання
Корекційно-розвивальна робота та її значення у процесі навчання дітей із порушеннями психофізичного розвитку. Діяльність і співпраця фахівців мультидисциплінарної команди в умовах інклюзивної школи

Тема 7. Роль батьків у впровадженні інклюзивної освіти

Співробітництво – основа роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами. Роль сім'ї в процесі інтегрування дитини з особливими освітніми потребами в соціокультурне середовище.

Тема 8. Курикулум навчального та корекційно-розвивального процесів. Модифікація й адаптація курикулуму. Визначення й обґрунтування курикулуму в інклюзії. Діяльність навчальної команди у роботі фахівців для розробки та реалізації курикулуму. Професійні вміння фахівців інклюзивних шкіл.

Тема 9. Індивідуальний навчальний план та його складові.

Складання індивідуального навчального плану. Індивідуальний навчальний план як складова курикулуму. Необхідність використання індивідуального плану у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Тема 10. Сутність і завдання оцінювання учнів з особливими потребами.

Критерії оцінювання навчальних досягнень. Функції контролю. Об'єкти, види, методи контролю. Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами.

Особливості безбального оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими потребами. Оцінювання за допомогою портфоліо. Проблема готовності до шкільного навчання дитини з особливими освітніми потребами.

Інструментарій оцінювання. Оцінювання на основі кінцевих результатів. Тестування в умовах інклюзії.

Тема 11. Диференційоване викладання як засіб задоволення навчальних потреб усіх учнів:

Диференціація змісту, процесу, кінцевих результатів. Взаємозв'язок диференційованого викладання та оцінювання. Диференційоване викладання як засіб задоволення навчальних потреб усіх учнів.

3. ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА З МЕТОДИКОЮ НАВЧАННЯ

Тема 1. Аналіз системи надання освітніх послуг дітям з ООП

Ознайомлення з основними термінами, важливими для розуміння інклюзивного навчання в контексті основних міжнародних документів, а також в контексті українського законодавства. Відмінності між сегрегацією, інтеграцією та інклюзією, які відображають різні моделі розуміння інвалідності чи особливих потреб, а саме: медичну та соціальну моделі. Переваги інклюзивного навчання для усіх учасників освітнього процесу.

Тема 2. Аналіз українського законодавства щодо забезпечення рівного доступу до якісної освіти

Зміст інклюзивної освіти. Українське освітнє законодавство та нормативно-правові акти в галузі інклюзивної освіти.. Особливості забезпечення змісту інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми. потребами. Командний підхід як умова реалізації змісту освіти.

Тема 3. Особливості навчання дітей з ООП

Закономірності розвитку особистості. Поняття «норма» і «відхилення» у розвитку дитини. Розвиток психіки дітей з обмеженими можливостями здоров'я.

Тема 4. Інклюзивне навчання як освітній особистісно-орієнтований процес

Сутність інклюзивного навчання на сучасному етапі. Основні методи і форми інклюзивного навчання. Форми організації навчання. Спеціальні форми навчання в інклюзивному класі. Процес навчання в інклюзивному класі. Диференційований (багаторівневий) процес навчання в інклюзивному класі. Урок в інклюзивному класі.

Тема 5. Нетрадиційні методики навчання та розвитку дітей з ООП

Методика Нумікон, методика Домана, логічні блоки Дьенеша, палички Кюізенера. Використання даних методик і засобів у роботі з дітьми з ООП.

Тема 6. Методи навчання в інклюзії. Інноваційні методи навчання

Використання інтерактивних методів навчання. Прийоми і стратегії НУШ в інклюзивному класі. Прийоми арт-терапії. Казкотерапія на уроках в інклюзивному класі.

Тема 7. Методика навчання дітей з церебральним паралічем

Лікувальна фізична культура для дітей з ДЦП.

Тема 8. Навчання дітей з порушенням зору і слуху в ЗЗСО

Інклюзивне навчання для дітей з порушеннями зору і слуху. Врахування індивідуальних особливостей при проведенні уроку в інклюзивному класі.

Тема 9. Діти з аутизмом та порушеннями розумового розвитку в інклюзивному закладі

Інклюзивне навчання для дітей з порушеннями розумового розвитку. Врахування індивідуальних особливостей при проведенні уроку в інклюзивному класі.

Тема 10. Інтегрування дитини із затримкою психічного розвитку (ЗПР) у масовий навчальний заклад

Інклюзивне навчання для дітей із затримкою психічного розвитку. Врахування індивідуальних особливостей при проведенні уроку в інклюзивному класі.

Тема 11. Методика навчання гіперактивних та обдарованих дітей

Інклюзивне навчання для гіперактивних та обдарованих дітей. Врахування індивідуальних особливостей при проведенні уроку в інклюзивному класі.

Тема 12. Навчання дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку

Інклюзивне навчання для дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку. Врахування індивідуальних особливостей при проведенні уроку в інклюзивному класі.

Тема 13. Методика навчання мовно-літературної освітньої галузі для дітей з ООП

Принципи та методи навчання української мови в інклюзивному класі. Структура уроку української мови. Методика проведення добукварного періоду навчання грамоти. Методика проведення букварного періоду навчання грамоти. Методика проведення післябукварного періоду. Труднощі при опануванні навичок читання. Формування навичок правильного, свідомого, виразного читання. Основні завдання та організація уроків читання. Методика роботи над художніми творами різних жанрів.

Тема 14. Методика навчання математичної освітньої галузі для дітей з ООП

Основна мета початкового курсу математики. Предметні змістові лінії. Корекційно-розвивальна змістова лінія у викладанні математики. Розвиток сенсомоторної, пізнавальної, мовленнєвої та особистісної сфер діяльності учнів. Використання унаочнення та технічних засобів навчання.

Тема 15. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» для дітей з ООП

Засвоєння узагальнених та емпіричних уявлень і понять про основні властивості та закономірності реального світу, місце в ньому людини; розширення і систематизація соціального й пізнавального досвіду молодшого школяра.

Тема 16. Методика навчання мистецької освітньої галузі для дітей з ООП

Образотворче мистецтво як навчальна дисципліна. Види уроків образотворчої діяльності (декоративне малювання, малювання з натури, тематичне малювання). Структура уроку образотворчого мистецтва. Особливості методики викладання образотворчого мистецтва в інклюзивних класах для дітей.

Тема 17. Методика навчання технологічної освітньої галузі для дітей з ООП

Зміст, завдання та організація трудового навчання в інклюзивних класах. Основні методи трудового навчання в молодших класах. Форми організації трудового навчання та основні типи уроків. Зміст та методика навчання різних видів праці (робота з папером і картоном; з текстильними матеріалами; з глиною та пластиліном; з природним матеріалом та конструктором; зміст та методика проведення сільськогосподарських робіт; зміст та методика ознайомлення з комп'ютером).

Тема 18. Методика навчання фізкультурної освітньої галузі для дітей з ООП

Зміст, завдання та організація уроків фізкультури в інклюзивних класах. Урок фізкультури (структура уроку; типи уроків; способи організації учнів на уроці). Компенсаторна роль фізичного виховання. Фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі навчального дня (гімнастика до занять, фізхвилинки на уроках, ігри та вправи на перервах). Базовий комплекс вправ для профілактики порушень постави. Схема побудови заняття і приклади спеціальних фізичних вправ з відновлення структури хребта наприкінці дня.

4. ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНИЙ КУРС ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Тема 1. Ігри та ігрові тренінги в початковій школі.

Тема 2. Впровадження тренінгових технологій як засіб формування навчально – пізнавальної компетентності молодших школярів.

Тема 3. Інтерактивні методи роботи з групою дітей молодшого шкільного віку.

Тема 4. Структура профілактичного тренінгу у початковій школі.

Тема 5. Теоретико-методичні засади використання тренінгових вправ у роботі з молодшими школярами.

Тема 6. Тренінг – як форма активного навчання у Новій українській школі.

5. ТЬЮТОРСЬКА ДОПОМОГА

Тема 1. Історичні джерела та теоретичні основи тьюторства. Генезис розвитку тьюторства. Тьютор – наставник у вітчизняній освіті

Тема 2. Інноваційні педагогічні технології. Поняття «інноваційні педагогічні технології»; впровадження інноваційних педагогічних технологій.

Тема 3. Тьюторство і тьюторська технологія. Тьюторська технологія. Значення тьюторської технології у вихованні та навчанні учнів та здобувачів вищої освіти.

Тема 4. Тьюторський супровід у закладі загальної середньої освіти. Поняття «тьюторський супровід». Тьюторський супровід у закладі загальної середньої освіти.

Тема 5. Особливості тьюторського супроводу в умовах післядипломної освіти. Тьютор в післядипломній освіті. Специфіка тьюторського супроводу в умовах післядипломної освіти.

6. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Тема 1. Деонтологія сучасної інклюзивної освіти.

Тема 2. Філософія та методологія розвитку інклюзивного освітнього простору.

Варіанти включення дітей з ООП в суспільство. Сутність інклюзивного навчання (Саламанська декларація). Складові інклюзивного простору закладу освіти. Елементи алгоритму розвитку інклюзивного простору закладу освіти.

Тема 3. Дизонтогенез психічного розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Загальні закономірності психічного дизонтогенезу. Дизонтогенез психічного розвитку. Психологічний підхід до розгляду порушень розвитку. Порушення в розвитку дитини (функціональні особливості мозку та психічної діяльності, які розвиваються; взаємозв'язок дозрівання, розвиток і навчання; загальні та специфічні закономірності аномального розвитку; психологічний підхід до розгляду порушень

розвитку).

Тема 4. Партнерська взаємодія ІРЦ та закладів освіти.

Тема 5. Вікова та педагогічна психологія.

Поняття розвитку і віку. Вікова періодизація. Стадії розвитку за Еріком Еріксоном. Закономірності дитячого розвитку за Виготським. Провідна діяльність та періодизація за Ельконіним. Стадії когнітивного розвитку за Піаже. Визначення ООН щодо підліткового віку і юності.

Тема 6. Співпраця з батьками як механізм включення дитини в інклюзивне середовище.

Головні завдання педагога та батьків у процесі взаємодії та шляхи до досягнення мети (співпраці). Види співпраці. Що залежить від вчителя (педагога) у процесі побудови контакту та досягнення спільної мети у взаємодії з батьками дитини з особливими освітніми потребами.

Тема 7. Міжнародна класифікація функціонування в управлінні реабілітаційним процесом.

Загальні принципи здійснення адаптацій та модифікацій навчально-виховного процесу. Інклюзивний підхід до побудови освітнього процесу. Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ). Інтегрована біопсихосоціальна модель функціонування та обмеження життєдіяльності.

Тема 8. Впровадження інклюзивної освіти: законодавчий та управлінський аспект. Законодавча база.

Тема 9. Особливості управління закладом освіти з інклюзивним навчанням.

Перешкоди щодо впровадження інклюзивного навчання в систему освіти України. Специфічна місія закладу освіти з інклюзивним навчанням. Модифікація функцій керівника закладу освіти.

Тема 10. Психолого-педагогічний супровід дітей з розладами аутистичного спектру.

Етіологія та патогенез психофізичного розвитку у дітей з розладами аутистичного спектра. Окреслення поняття розлади аутистичного спектра українськими та закордонними науковцями. Класифікація розладів аутичного спектра. Клінічні прояви розладів аутистичного спектра, ознаки та симптоми порушення розвитку. Механізми порушення розвитку за аутичним типом (огляд сучасних теорій). Диференціальна діагностика розладів аутистичного спектра зі східними станами.

Тема 11. Комп'ютерні технології в освітньому просторі закладу з інклюзивним навчанням.

Навчання дітей з особливими освітніми потребами засобами комп'ютерних технологій (особливості пізнавальної діяльності розумово відсталих дітей; науковці про використання комп'ютерних технологій в освітньому процесі; комп'ютерні технології та методичні рекомендації щодо їх застосування у освітньому процесі).

Інструментарій вчителя (вимоги до електронних методичних матеріалів; науково-методичний супровід роботи педагога спеціальної освіти; логопедичні, розвиваючі онлайн-ігри; інструменти для самостійного створення комп'ютерних розробок). Сервіси Puzzle Cup, Prezi, Kahoot, Powtoon, VideoScribe.

7. МЕТОДИКА РОБОТИ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ В КЛАСІ З ІНКЛЮЗИВНИМ НАВЧАННЯМ З КУРСОВОЮ РОБОТОЮ

Тема 1. Правовий підхід до розроблення освітньої політики й навчальних програм

Вступ. Посада асистента вчителя в контексті інклюзивної освіти. Нормативно-правові засади інклюзивної освіти.

Тема 2. Участь асистента вчителя у складанні індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами

Індивідуальна програма розвитку (ІПР) як умова надання якісних освітніх послуг учням з особливими освітніми потребами. Диференціація викладання: здійснення адаптацій та модифікацій. Диференціація процесу оцінювання навчальних результатів. Особливості оцінювання навчальних досягнень учнів в інклюзивному класі: реагування на втручання і моніторинг прогресу. Участь батьків у процесі оцінювання.

Тема 3. Зміст роботи асистента вчителя на уроках різних освітніх галузей

Особливості розвитку та підтримки дітей з розладами аутичного спектру. Особливості розвитку та підтримки дітей з порушеннями розумового розвитку. Особливості розвитку та підтримки дітей із затримкою психічного розвитку. Особливості розвитку та підтримки дітей з дитячим церебральним паралічем. Особливості розвитку та підтримки дітей з порушеннями зору. Особливості розвитку та підтримки дітей з порушеннями слуху. Особливості розвитку та підтримки дітей з порушеннями мовлення. Особливості розвитку та підтримки дітей із синдромом дефіциту уваги та гіперактивністю.

Тема 4. Командний підхід як необхідна умова забезпечення якісної освіти в інклюзивному класі.

Співпраця асистента вчителя з іншими фахівцями: командний підхід. Практика спільного викладання: теоретичні основи та практичні приклади. Ефективне формування партнерських стосунків у процесі спільного викладання. Особливості співпраці зі спеціальними педагогами.

Тема 5. Арт-терапевтичні технології як засіб корекційно-розвиткового впливу

Арт-терапія як новий напрям в психотерапії. Основні форми арт-терапевтичної роботи. Техніки і прийоми арт-терапії. Види арт-терапевтичних технологій. Арт-терапевтичні технології як засіб корекційно-розвиткового впливу.

Тема 6. Практика спільного викладання: теоретичні основи та практичні приклади.

Значення та суть практики спільного викладання. Моделі та форми спільного викладання. Переваги та труднощі у процесі спільного викладання.

Тема 7. Ефективне формування партнерських стосунків у процесі спільного викладання

Спільне планування навчально-виховного процесу. Етапи розвитку партнерських стосунків у процесі спільного викладання. Особливості співпраці зі спеціальними педагогами.

8. МЕТОДИКА ПОЗАКЛАСНОЇ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Тема 1. Позакласна робота. Шкільні гуртки

а) оздоровчий блок: «Лікувальна хореографія», «Оздоровча гімнастика», «Танці на візочках»;

б) мистецький блок: «Цікава природа (поробки з природних матеріалів)», «Ліплення та малювання», «Вишиванка», «У світі музики (лікування музикою)», «Комп'ютерна графіка»;

в) соціальний блок: «Саморобники», «Зроби сам».

Тема 2. Позашкільна робота. Співробітництво школи з іншими установами (дитячими спортивними клубами, шаховими школами, музичними школами, палацами дитячої творчості) для дітей з ООП.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Hobson R.P. Autism and development of mind. Hove/Hillsdale: Laurence Erlbaum Associatio, 2019.
2. Children With Disturbances in Sensory Processing: A Pilot Study Examining the Role of the Parasympathetic Nervous System / Roseann C. Schaaf, Lucy Jane Miller, Duncan Seawell, Shannon O'Keefe // American Journal of Occupational Therapy, July/August 2003, Vol. 57. P. 442–449.
3. Isaacs P. Sensory issues and autism: an insider's guide / P. Isaacs. – Електроний pecyпc <https://senmagazine.co.uk/articles/articles/senarticles/an-insider-s-guide-to-sensory-issues-and-autism>
4. Sailor Williard, Skrtic Thomas. American education in the post modern era. Integrating school restructuring and special education reform. Orlando, 1995. Pp.214–236.
5. Sherratt D. Developing play and drama in children with autistic spectrum disorders./Sherratt D., Peter M. — London: David Fulton publishers, 2002.
6. Skutecznie i profesjonalnie poradnik dla organizacji pozarządowych pracujących na rzecz dzieci i dorosłych z autyzmem i nie tylko/pod red. Anny Rajner i Michala Wroniszewskiego. — Fundacja Synapsis/ Warszawa, 2002. 485 с.
7. Айзман, Р. І. Фізіологія людини: Навчальний посібник. М.: Инфра-М, 2015. 512с.
8. Базима Н.В., Качуровська О.Б., Коломієць Ю.В., Мартиненко І.В. Дитина з труднощами в навчанні в інклюзивному класі: Навчально-методичний посібник. Київ: ДІА, 2019. 148 с.
9. Бикова В., Ніколова Н. Тренінг – форма інтерактивного навчання. Освіта. Технікуми, коледжі. 2010. №2. С. 7–279.
10. Бондар В.І., Ільченко А.М. Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М. Монтессорі : навчальний посібник. Полтава : РВВ ПДАА, 2009. 252с.
11. Будник О.Б. Інклюзивна освіта: навчальний посібник [для студентів спеціальності «Початкова освіта»] / О.Б.Будник. Івано-Франківськ: ПП Бойчук А.Б., 2015. 152 с.
12. Власенко О. Програма тренінгу «Розвиток творчого мислення». Психолог. 2015. №3. С. 18-22.
13. Войтко В. В. Психолого-педагогічний супровід дітей з затримкою психічного розвитку: навчально-методичний посібник. Кропивницький : КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», 2017. 48 с.
14. Вступ до абілітації та реабілітації дітей з обмеженнями життєдіяльності : навчально-методичний посібник. К. : ГЕРБ, 2007. 288 с.
15. Головчиц Л.А. До проблеми термінології: «складні, множинні, комплексні...» порушення розвитку. Дефектологія. Науково-методичний журнал. 2011. №3. С.3-11.
16. Данілавичюте Е.А., Литовченко С.В., Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. За загальною редакцією

- А.А. Колупаєвої. К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 360 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
17. Дмитренко К.А. Працюємо з «особливою» дитиною у «звичайній» школі / К.А.Дмитренко, М.В. Коновалова, О.П. Семиволос. Харків: ВГ «Основа», 2018. 120с.: табл., схеми, рис. (Серія «Нові формати освіти»).
  18. Дубич К. В. Роль технологізації у впровадженні інклюзивного навчання. Зб. наук. праць : Духовність особистості : методологія, теорія і практика. Луганськ: Вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В.Даля, 2011. 208 с.
  19. Інноваційні технології в корекційній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами : навч.-метод. посібник / за заг. ред. Л.Галенко. Харків : «Друкарня Мадрид», 2018. 110 с.
  20. Інтегративний підхід : актуальність, сутність, особливості впровадження в умовах початкової школи: навчально-методичний посібник / уклад.: Н.Б.Ларіонова, Н.М.Стрельцова. Харків : «Друкарня Мадрид», 2018. 76 с.
  21. Інтерактивні технології навчання у початкових класах/ Авт.-упор. І.І.Дівакова. Тернопіль: Мандрівець, 2011. 180 с.
  22. Кобильченко В., Омельченко І. Спеціальна психологія. Київ: Академія. 2020. 224с.
  23. Ковальова, А. В. Нейрофізіологія, фізіологія вищої нервової діяльності та сенсорних систем. М.: Юрайт, 2016. 366 с.
  24. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. Київ: «Самміт-Книга», 2009. 272 с.
  25. Колупаєва А.А. Інклюзивне навчання: вибір батьків / А.А.Колупаєва, Л.М. Наконечна. Харків: Видавництво «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 56 с. (Інклюзивне навчання за нозологіями).
  26. Колупаєва А.А. Педагогічні технології інклюзивного навчання. / А.А. Колупаєва, О.М.Таранченко. Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 160 с. (Інклюзивна освіта).
  27. Колупаєва А.А. Путівник для педагогів та батьків дітей з особливими потребами. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. / А.А.Колупаєва, О.М.Таранченко. Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 112 с. (Інклюзивна освіта).
  28. Критерії оцінювання досягнень учнів початкових класів з особливими освітніми потребами, які навчаються у загальноосвітніх школах в умовах інклюзії. Довідник науково-дослідницької лабораторії інклюзивної освіти. / Упорядн.: Савчук Л.О., Юхимець І.В., Яценюк Л.І. Рівне: РОППО, 2012. 330с.
  29. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів з порушеннями інтелектуального розвитку. Навч.-методичний посібник / авт.: О.В. Чеботарьова, Г.О. Блеч, І.В. Гладченко, С.В. Трикоз, І.В. Бобренко та ін.: За ред.: О.В. Чеботарьової, І.В. Гладченко. К., ІСП НАПН України, 2017. 81 с.

30. Лист МОН від 10.01.2017 № 1/9-2 «Про сучасні підходи до навчально-виховного процесу учнів з особливими освітніми потребами».
31. Миронова С.П. Підготовка вчителів до корекційної роботи в системі освіти дітей з вадами інтелекту : монографія. Кам'янець-Подільський : Абетка НОВА, 2007. 304 с.
32. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник / за заг. ред. Колупаєвої А.А. Київ : «А. С. К.», 2012. 308 с.
33. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агентство «Україна»», 2019. 300 с.
34. Сак Т.В. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі: навч. курс та наук. метод. посіб. / Т.В. Сак. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. 168 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
35. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підручник. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. Частина 2: Навчання і виховання дітей. 224 с.
36. Синьов В.М., Матвєєва М.П., Хохліна О.П. Психологія розумово відсталої дитини : підручник. К. : Знання, 2008. 359 с.
37. Скрипник Т. Сенсорна інтеграція як підґрунтя цілісного розвитку дітей з аутизмом. Особлива дитина: навчання і виховання. 2016. Вип. 4 (80). С. 24-31.
38. Скрипник Т.В. Феноменологія аутизму: монографія. К.: Вид-во «Фенікс», 2010. 320 с.
39. Скрипник Т.В., Хворова Г.М., Смоляр Г.Г. Інтеграційний літній табір: простір розвитку дітей з аутизмом. К.: ПВП «Задруга», 2007. 96 с.
40. Смоляр Г.Г. Біхевіоральна терапія. Технології психічної інтеграції дітей з аутизмом: у 2-х т. К., 2014. С. 85-87.
41. Спеціальна психологія. У питаннях і відповідях: навчальний посібник / укл. О.В.Чепка. Умань: ВПЦ «Візаві», 2016 104 с.
42. Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання : навчальний посібник / [А.В. Гета, В.М. Заїка, В.В. Коваленко та ін.]; за заг. ред. Ю.Г. Носенко. Полтава: ПУЕТ, 2018. 261 с.
43. Таранченко О.М., Найда Ю.М. Диференційоване викладання в інклюзивному класі: Навчально-методичний посібник. / За загальною редакцією Колупаєвої А.А. Київ: Видавнича група «АТОПОЛ», 2012. 120 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
44. Творчість у педагогічній діяльності. Х.: Основа, 2010. С. 96
45. Тім Лорман, Джоан Деппелер, Девід Харві Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практичний посібник. Пер. з англ. К.: СПД-ФО Парашин І.С. 2010. 296 с.
46. Управління педагогічними інноваціями в інклюзивній освіті: [навч. посіб.] / А.М. Ананьєв, С.В. Воронова, М.В. Малік, О.О. Сакалюк, М.М. Тодорова,

- М.М. Торган, Н.М. Черненко [та ін.]; за заг. наук. ред. С.К. Хаджирадевої. К.: Освіта України, 2014. 244 с.
47. Фаласеніді Т.М., Козак М.Я. Порушення сенсорної інтеграції у дітей з особливими потребами. Молодий вчений. 2017. №9 (49).
  48. Химинець В.В., Кірик М.Ю. Інновації в початковій школі. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 312 с.
  49. Шевцов А.Г., Заплатинська А.Б. Сенсорна інтеграція в системі медико-психолого-педагогічного реабілітування осіб з обмеженнями життєдіяльності // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету імені Івана Огієнка. Серія: соціально-педагогічна. Вип. 12. Кам'янець-Подільський «Аксиома», 2009. С. 133–137.
  50. Шевченко Ю. М. Педагогічна деонтологія: навч.-метод. посіб. [для студ. Спеціальності «Початкова освіта»] / Авт.-укл. Юлія Михайлівна Шевченко. Мелітополь: Видавничо-поліграфічний центр «Люкс», 2018. 130 с.
  51. Шульженко Д. І. Андреева Н. С. Корекційний розвиток аутичної дитини: (книга для батьків та педагогів). К., 2011. 346 с.
  52. Шульженко Д. І. Аутизм – не вирок: Науково-методичне видання. Львів: Ковалія. 2010. 224 с.
  53. Як зробити школу інклюзивною. Досвід проектної діяльності: Методичний посібник. Канадсько-український проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні». Уклад. С. Єфімова. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди»», 2012. 152 с.